

Om korstågen

av Bo G Hall

TITEL:

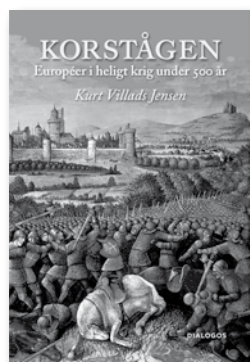
Korstågen. Européer i heligt krig under 500 år.

FÖRFATTARE:

Kurt Villads Jensen

FÖRLAG:

Dialogos, 2017

KRIG MELLAN OLIKA religioner är ett av mänsklighetens värsta gissel som sannerligen inte upphört under senare år. I likhet med inbördeskrig tenderar de att vara särdeles grymma. Möjligen är detta en effekt av att de handlar om strider mellan olika livsåskådningar och därför mer än någonsin rymmer övertygelser med rent existentiella inslag. Även små tecken på svaghet uppfattas då som svek mot den rätta läran och är därmed extra oförlåtliga. På något sätt står oförsonligheten i högsätet och blir ett mål i sig. Sällan blev detta så uppenbart som under korstågen; föremålet för denna nya bok.

Under flera århundraden sökte olika västeuropeiska makter med smått herkuliska ansträngningar att slå vakt om den kristna saken i dagens Syrien, Palestina och Egypten. Paradoxalt nog stod ju detta extremt resurskrävande och blodiga militära våld – initierat och oavbrutet påhejat av påvestolen – i uppenbar motsats till den kristna fridsläran.

Hur detta kunde försvaras av dåtida teologer är en intressant problematik som löstes genom att de utvecklade teorin om det ”rättfärdiga kriget” (bellum iustum); ytterligare förfinat till ”krig sanktionerat av Gud”. När en högmedeltida korsriddare skulle förklara vad han sysslade med skedde detta med en hänvisning till ”Deus vult” (Gud vill det).

Dessa frågor diskuterar Dick Harrison för tjänstfullt men kortfattat i förordet.

Påven Urban II gav startskottet till korstågen 1095. Själva idén spreds omedelbart över hela Västeuropa av den katolska kyrkan och fick ett helt enkelt storartat mottagande. Den band samman olika områden och bidrog mycket aktivt till en gemensam europisk identitet. Rörelsen levde sedan vidare och utgjorde grunden för krig och expansion in i modern tid.

Boken vill teckna en samlad bild av de medeltida korstågen. I första hand förknippar man dem med striderna i Mellanöstern och försöken att återerövra området från de muslimska saracenerna. Det proklamerade målet var att lägga det Heliga landet under kristet välde. Som belöning lockade syndernas förlåtelse och andra privilegier för korsfararna. Redan 1099 erövrade de Jerusalem varpå svåra massaker följde på civila judar och muslimer. Kampen fortsatte och ett antal kristna korsfararriken etablerades i regionen. Det mest långlivade fanns på ön Ruad utanför Syrien och höll stånd till 1303. Därefter gjordes ett antal föga framgångsrika försök att återuppta striderna. Först efter drygt ett halvt årtusendes kamp kan korstågsperioden sägas vara slutligt över.

Hur krönta huvuden som Rikard Lejonhjärta eller Fredrik Barbarossa tog aktiv del

i striderna i områdena öster om Medelhavet är allmänt bekant. Liksom att de mötte en övermäktig fiende i Saladin. Dessa ämnen behandlas utförligt i boken, stundtals väl katalogartat över olika kungar och krig. Under seklen har dessa händelser tagits upp, inte minst i olika konstnärliga sammanhang; Walters Scotts Ivanhoe, Jan Guillous tempelriddare Arn eller Edvard Griegs musik till Sigurd Jorsalafar är bara tre exempel.

Mindre omtalat är sannolikt att korståg även förekom på den Iberiska halvön och i flera områden utmed Östersjöns stränder. I det sistnämnda fallet var de närmast att betrakta som en medveten missionsverksamhet. Därför är det intressant att läsa vad boken har att förtälja, exempelvis om Tyska ordens stundtals brutala framfart, främst i vad som idag är Polen och Baltikum.

I gengäld behandlas tyvärr händelserna i Finland mycket styvmoderligt. Det geopolitiska läget var under hela medeltiden direkt avgörande för dess historia eftersom den västliga och östliga kyrkans expansionssträvanden kom att kollidera här. Förutom svenskarna hade dessutom även Danmark intressen nordost om Östersjön. Dessa tog formen av korståg till södra Finland i slutet av 1100-talet och erövring av Estland 1219.

Det svenska införlivandet av vårt östra grannland skedde i flera etapper; manifesterade i tre korståg; först på 1150-talet, därefter troligen 1238–1239 och slutligen 1293. Det första var när Erik Jedvardsson (mera känd som S:t Erik och Stockholms skyddshelgon) i sällskap med den engelskfödde biskopen Henrik, senare Finlands nationalhelgon, utan större strider besegrade och lät döpa invånarna i vad som kallas det egentliga Finland.

Detta företag tycks mest ha haft karaktär av en ledungsfärd med syfte att fastare organisera kyrkliga och politiska förhållanden. Landområdet hade redan tidigare haft kontakter med kristendomen. En legend går

ut på att kung Erik vid landstigningen såg ett gult kors på den blå himlen och att därmed den svenska flaggan uppkom. Mycket talar dock för att detta är senare påhitt och ett försök att efterlikna sägnen om hur den danska flaggan ”Dannebrogen” uppträdde i skyarna och räddade Valdemars Sejrs utsatta trupper i Estland tidigt på 1200-talet.

Det andra korståget leddes av Birger Jarl och medförde att Tavastland knöts till det svenska riket. Torgils Knutsson stod i sin tur i spetsen för det tredje. Först efter en utdragen kamp med ryssarna kunde freden slutas i Nöteborg 1323. Den innebar att även de västligaste delarna av östra Finland samt Karelen kom att tillfalla Sverige.

Men dessa operationer ägnas sålunda bara ett kortfattat utrymme vilket är att beklaga eftersom de är både tämligen obekanta, åtminstone på vår sida Ålands hav, och källorna är få och fragmentariska. När nu boken översatts till svenska från danskan hade man kunnat förvänta sig att mera utrymme skulle lämnas åt det som hände för mer än åtta hundra år sedan och som ledde till att Finland därefter var den östra svenska rikshalvan under drygt sex sekel.

Skriften är författad av den danske historieforskaren Kurt Villads Jensen; numera verksam vid Stockholms universitet. Han får ses som en av Skandinaviens främsta experter på dessa frågor eftersom hans forskning avsett medeltida krig, kyrklig verksamhet och kulturmöten med särskild inriktning just på korstågen. Han är uppenbarligen mycket kunnig i ämnet. Trots mina invändningar, och bokens avsaknad av litteraturlista, vill jag ändå gärna rekommendera denna till alla som vill veta mera om detta centrala skede i Europas framväxt. Till detta bidrar ett utmärkt val av illustrationer, ofta återgivna i fint färgtryck.

Recensenten är f d kommersråd och ledamot av KKrVA.